

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

ЛИНДІНА Євгенія Юріївна

УДК 376.36(477)(09)(043.5)

**ВНЕСОК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ
Є. Ф. СОБОВОВИЧ У РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ ЛОГОПЕДІЇ**

13.00.03 – корекційна педагогіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
Тищенко Владислав Володимирович,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, доцент кафедри логопедії.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України
Бондар Віталій Іванович,
не працює;

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
Трофименко Людмила Іванівна,
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, старший науковий співробітник лабораторії логопедії.

Захист відбудеться «28» грудня 2016 р. о 12:00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.14 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розіслано «___» листопада 2016 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

С. В. Федоренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Національне відродження України як європейської держави безпосередньо торкнулося й освітньої галузі. Після набуття країною самостійності виникла потреба модернізації системи загальної та спеціальної освіти. Однак процес реформування неможливий без урахування та адекватної оцінки наукового досвіду попередніх поколінь. Вивчення та конструктивний аналіз наукової спадщини педагогів минулого дають змогу використовувати її в сучасних умовах, простежити генезис проблем розвитку освітньої системи та знайти шляхи їх удосконалення.

У зв'язку з цим назріла необхідність глибокого дослідження та ґрунтовного аналізу наукових праць учених другої половини ХХ – початку ХХІ століття в галузі корекційної педагогіки. Звернення до цього періоду значною мірою зумовлене тим, що в цей час відбувався інтенсивний розвиток оригінальних теоретичних та методичних засад діагностики, попередження та корекції порушень розвитку, підготовки корекційних педагогів, розроблялися нові напрями та підходи до роботи в галузі корекційної освіти.

Сучасні вчені-дефектологи (Віт. Бондар, Е. Гроза, В. Золотоверх, Н. Єфіменко, О. Козинець, С. Корнев, Н. Клишко, Л. Кулик, О. Таранченко, О. Потапенко, М. Супрун, С. Федоренко, В. Шевченко та ін.), які висвітлюють діяльність Р. Боскіс, А. Гольдберг, О. Дячкова, І. Єременка, С. Зикова, Р. Краєвського, І. Моргуліса, І. Сікорського, І. Соколянського, О. Теплицької, О. Щербини, М. Ярмаченка та ін., звертають увагу на вагомий внесок вчених минулого у розвиток вітчизняної корекційної педагогіки та спеціальної психології. Їхні роботи сприяли осмисленню теоретико-методологічних засад дослідження. Високий інтерес дефектологів до спадщини минулого пов'язаний із прагненням дослідників переглянути та переоцінити у світлі сучасної науки здобутки тих часів та знайти шляхи розв'язання нагальних проблем.

Серед визначних педагогів другої половини ХХ – початку ХХІ століття особливе місце посідає постать доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента АПН України Євгенії Федорівни Соботович, діяльність якої стала суттєвим внеском у розвиток логопедичної науки та практики в Україні.

Завідувач кафедри сурдопедагогіки та логопедії Українського державного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, завідувач лабораторії логопедії Інституту спеціальної педагогіки АПН України, голова першої в Україні спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій зі спеціальної педагогіки та спеціальної психології, член редакційної ради журналу «Дефектологія», фахівець у галузі фундаментальних полідисциплінарних теоретичних та прикладних досліджень мовленнєвої діяльності дітей з нормальним і порушеним психофізичним розвитком, науковий керівник комплексних тем НДР Є. Соботович відома не тільки в Україні та на пострадянському просторі, а й далеко за їхніми межами.

Однак цілісного дослідження життя, діяльності та науково-педагогічної спадщини професора Є. Соботович досі не здійснено. Тож багатогранність педагогічного досвіду діяльності вченої, її значущість для сучасної теорії й практики навчання та виховання дітей із вадами мовлення зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: «Внесок науково-педагогічної спадщини Євгенії Федорівни Соботович у розвиток вітчизняної логопедії».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри логопедії факультету корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету (НПУ) імені М. П. Драгоманова і є складником наукового напрямку «Зміст освіти, форми, методи і засоби підготовки вчителів».

Тема дисертації затверджена вченою радою НПУ імені М. П. Драгоманова (протокол № 10 від 24 квітня 2014 року), узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 25 листопада 2014 року).

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу науково-педагогічної спадщини Є. Соботович визначити передумови становлення Є. Соботович як видатного педагога та науковця; з'ясувати значущість її особистості та її творчого доробку для розвитку вітчизняної логопедичної науки і практики.

Об'єкт дослідження: історичний процес розвитку логопедичної науки в Україні.

Предмет дослідження: науково-педагогічна спадщина Є. Соботович.

Відповідно до об'єкта, предмета та мети дослідження були поставлені такі завдання:

1. Проаналізувати життєвий і творчий шляхи Є. Соботович, виділити та обґрунтувати їхні основні етапи, визначити провідні чинники, що зумовили становлення Є. Соботович як видатного вченого.

2. Упорядкувати науково-педагогічний доробок Є. Соботович та на цій основі визначити основні напрями її науково-педагогічної діяльності.

3. Визначити та схарактеризувати основні науково-теоретичні та методичні ідеї Є. Соботович у галузі корекційної педагогіки, що вплинули на розвиток теорії та практики вітчизняної логопедії.

4. Схарактеризувати розвиток ідей Є. Соботович у працях представників її наукової школи.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: положення про детермінованість історичного процесу (зокрема й щодо розвитку педагогічної науки) та його екстрапольованість на сучасність і майбутнє (С. Бабишин, О. Мазуркевич, О. Сухомлинська, М. Ярмаченко та ін.), про роль особистості в розвитку науки (І. Бех, А. Бойко, Віт. Бондар, І. Зязюн, О. Козинець, Н. Ничкало, О. Сухомлинська, М. Ярмаченко та ін.); нейролінгвістичні, психолінгвістичні, психолого-педагогічні теорії про мовленнєву діяльність при нормальному та порушеному розвитку, її структуру, психологічні механізми; етіологію та патогенез мовленнєвих

порушень; зміст і методики їх діагностики, корекції та попередження; особливості психічного розвитку осіб з порушеннями мовленнєвого розвитку (Т. Ахутіна, Л. Виготський, І. Зимня, С. Конопляста, Р. Лалаєва, Р. Левіна, О. Леонтєв, О. Лурія, В. Орфінська, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Н. Трауготт, Л. Фомічова, О. Шахнарович, М. Швачкін, М. Шеремет та ін.); методологія дослідження історії корекційної освіти в Україні (Віт. Бондар, В. Гладуш, Н. Єфіменко, В. Золотоверх, М. Супрун, С. Федоренко, О. Шевченко, М. Ярмаченко та ін.).

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення відомостей і фактів із наукових, методичних та архівних джерел (використовувались для вивчення творчого доробку Є. Соботович); пошуково-бібліографічний метод для дослідження науково-педагогічної діяльності Є. Соботович; біографічний та хронологічний методи (дали змогу розглянути діяльність Є. Соботович у часовій послідовності, знайти підстави для з'ясування виникнення та втілення логопедичних ідей вченої); системно-структурний метод (систематизація та класифікація науково-педагогічної інформації про Є. Соботович); метод актуалізації історичного досвіду дав можливість визначити цінність особистості Є. Соботович та її надбань для теорії та практики сучасної корекційної освіти; емпіричні методи – бесіди, інтерв'ювання, анкетування, зіставлення незалежних характеристик та метод опосередкованої реконструкції уможливили збір фактів про життєвий та творчий шляхи Євгенії Федорівни.

Наукова новизна одержаних результатів. У дослідженні:

- *уперше* вивчено та описано життєвий шлях, наукову, педагогічну та організаційно-координаційну діяльність Є. Соботович; виокремлено, систематизовано та схарактеризовано періоди життєвого та творчого шляхів ученої; упорядковано напрями науково-педагогічної спадщини Є. Соботович; укладено бібліографічний довідник наукової спадщини вченої; простежено розвиток наукових ідей Є. Соботович у дослідженнях представників її наукової школи;
- *до наукового обігу введено* низку документів та архівних матеріалів, які характеризують Є. Соботович як людину, вчену, педагога;
- *уточнено та доповнено* біографічні дані Є. Соботович; дані з історії вітчизняної логопедії; розроблення та запровадження психолінгвістичного підходу у практику досліджень порушень мовленнєвого розвитку; розроблення методичних підходів до змісту логопедичної допомоги дітям дошкільного віку з різними порушеннями мовлення; удосконалення системи спеціальної освіти дітей з психофізичними вадами; спеціальної психології; підготовки педагогічних кадрів вищої кваліфікації;
- *набули розвитку підходи до методології дослідження* персоналій історико-педагогічних досліджень, зокрема щодо розробки критеріїв аналізу їхнього життєвого та творчого шляху.

Практичне значення дисертаційного дослідження. Отримані результати можуть бути використані в подальших історико-педагогічних дослідженнях; для вдосконалення змісту навчальних курсів з історії

корекційної педагогіки, спеціальної психології та історії логопедії, з метою ґрунтовнішого ознайомлення студентів-дефектологів з розвитком вітчизняної корекційної педагогіки та спеціальної психології у вищих педагогічних закладах країни; під час написання підручників, науково-методичних та навчальних посібників, програм з історії корекційної педагогіки та спеціальної психології; розроблення спецсеінарів та спецкурсів з корекційної освіти у системі вищої та післядипломної педагогічної освіти.

Результати проведеного дослідження було реалізовано під час розроблення змісту навчальних дисциплін «Логопедія», «Спеціальна педагогіка з історією» факультету корекційної педагогіки та психології НПУ імені М. П. Драгоманова (довідка про впровадження № 576/16 від 5.09.16); «Методика ранньої діагностики та корекції дітей з ТПМ», «Спеціальна методика роботи з дітьми з ЗПР» та «Спеціальна педагогіка з історією логопедії» Інституту соціально-педагогічної та корекційної освіти Бердянського державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 52-08/461 від 12.05.2016).

Особистий внесок автора в працях, написаних у співавторстві, [8;15;16] полягає в зборі архівних та бібліографічних матеріалів, їх аналізі, систематизації й упорядкуванні.

Апробацію дослідження здійснено шляхом залучення матеріалів дослідження до змісту навчальних курсів «Логопедія», «Спеціальна педагогіка з історією» факультету корекційної педагогіки та психології НПУ імені М. П. Драгоманова; «Методика ранньої діагностики та корекції дітей з ТПМ», «Спеціальна методика роботи з дітьми з ЗПР» та «Спеціальна педагогіка з історією логопедії» Інституту соціально-педагогічної та корекційної освіти Бердянського державного педагогічного університету та шляхом їх оприлюднення й обговорення на науково-практичних конференціях:

- *Міжнародних*: «Науково-практична конференція молодих вчених» (Росія, Москва, 2011), «Корекційна освіта: історія, сучасність та перспективи розвитку» (Кам'янець-Подільський, 2012), «Психологія та педагогіка: теоретичні та методологічні проблеми сучасної освіти» (Львів, 2012), «Розвиток особистості в сучасному медіапросторі» (Луганськ, 2013), «Багатоманітність культур як педагогічна проблема» (Бердянськ, 2015);

- *Всеукраїнських*: «Модернізація змісту передшкільної освіти» (Миколаїв, 2013), «Комунікація для всіх» (Київ, 2013), «Інноваційна діяльність педагога в сучасному освітньому просторі різновікового об'єднання дошкільників» (Умань, 2015), звітних наукових конференціях Бердянського державного педагогічного університету (Бердянськ, 2013, 2015), а також шляхом публікацій матеріалів у фахових наукових виданнях.

Публікації. Зміст і результати дослідження відображено у 16 публікаціях з теми дисертаційного дослідження, серед яких 3 – у співавторстві. З них 8 – у наукових фахових виданнях України, 2 публікації – у виданнях, які індексуються в міжнародних наукометричних базах.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 295 сторінок друкованого тексту, з них 185 – основного тексту. Список використаних джерел – 253 назви.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, мету, предмет, завдання, розкрито теоретико-методологічну основу, методи дослідження, розкрито його наукову новизну, теоретичне й практичне значення, подано дані про особистий внесок автора та апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі** «Життєвий шлях та науково-педагогічна діяльність Є. Соботович» окреслено передумови становлення Є. Соботович як видатного педагога та науковця; простежено творчі пошуки вченої; досліджено витoki її науково-педагогічної та організаційно-координаційної діяльності; виокремлено та охарактеризовано основні етапи її життєвого і творчого шляхів.

Актуалізація історичного досвіду дала змогу визначити цінність особистості вченої та її надбань для теорії й практики сучасної корекційної освіти. Анкетування респондентів (Л. Бартенева, Віт. Бондар, О. Гопіченко, Е. Гроза, Е. Данілавічюте, С. Заплатна, І. Колесник, С. Конопляста, І. Марченко, О. Ревуцька, Г. Слівінська (дівоче прізвище Г. Соботович), В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко, Н. Чередніченко, М. Шеремет, Р. Юрова та ін.), бесіди, зіставлення незалежних характеристик та метод опосередкованої реконструкції уможливили збір фактів про життєвий та творчий шляхи Євгенії Федорівни.

Для аналізу життєвого шляху та професійної діяльності, порівняння та зіставлення біографічних даних Є. Соботович ми модифікували, відповідно до умов нашого дослідження, критерії, розроблені Н. Климко та О. Козинцем у дослідженнях, присвячених вивченню постатей М. Ярмаченка та Р. Краєвського. Таким чином для аналізу життєвого та творчого шляху Є. Соботович було обрано такі критерії:

1. Еволюція соціально-політичної ситуації в країні (війна, післявоєнні роки, незалежність України).
2. Місце проживання та обставини, що спричинили його зміну (до 1970 р. – м. Ленінград, після 1970 р. – м. Київ).
3. Професійний статус (учень, студент, бібліограф, логопед, асистент, старший викладач, доцент кафедри, завідувач кафедри, завідувач лабораторії).
4. Науковий статус (кандидат педагогічних наук, доцент, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України).
5. Місце роботи (бібліотека Ленінградського науково-дослідного інституту з захворювань вуха, горла, носа та мовлення, кафедра Ленінградського державного педагогічного інституту імені О. І. Герцена,

кафедра Київського державного педагогічного інституту (КДПІ) імені О. М. Горького, лабораторія Інституту спеціальної педагогіки АПН України).

6. Сімейний статус (дочка, дружина, мати, бабуся).

7. Провідні напрямки діяльності на різних етапах життя (педагогічна, науково-педагогічна, наукова).

8. Еволюція наукових поглядів Є. Соботович (вивчення порушень голосу, недорікуватості, дослідження системних порушень мовлення, вивчення психолінгвістичної структури мовленнєвої діяльності, вивчення проблем онтогенезу дитячого мовлення).

9. Обсяг і зміст науково-педагогічної спадщини (понад 120 наукових праць: монографії, концепції, науково-методичні та навчально-методичні посібники, навчальні програми, методичні рекомендації, наукові рецензії, наукові статті).

За результатами проведеного аналізу з'ясовано наступне.

Євгенія Федорівна Соботович (дівооче прізвище Соломейнікова) народилася 30 березня 1935 р. у м. Ленінграді (нині м. Санкт-Петербург, Російська Федерація) у сім'ї інтелігентів. Її батьки мали вищу освіту та були знаними фахівцями в своїх галузях. Батько – Соломейніков Федір Наумович, закінчив економічний факультет Казанського політехнічного інституту. Мати – Соломейнікова Марія Михайлівна мала диплом біолога. Освіта батьків та їх соціальний статус заклали вагомий фундамент для всебічного розвитку Є. Соботович та слугували їй прикладом у майбутньому.

Однак Друга світова війна значно вплинула на долю Євгенії Федорівни та її сім'ї. Разом з батьками вона переживала блокаду м. Ленінграду, з якого була евакуйована лише в 1943 році. До рідного міста сім'я повернулася у 1945 році.

Протягом 1953 – 1958 років вона навчається на історико-філологічному факультеті Ленінградського державного педагогічного інституту імені О. І. Герцена за спеціальністю «філологія», де здобуває кваліфікацію «Вчитель російської мови та літератури».

У 1954 році Євгенія Федорівна виходить заміж за молодого науковця Емлена Володимировича Соботовича, у майбутньому відомого вченого, доктора геолого-мінералогічних наук, професора, дійсного члена НАН України, директора Інституту геохімії навколишнього середовища НАН та МНС України. Усе своє життя він присвятив науці. Цим пристрасним служінням запалив і Євгенію Федорівну. Безперечно, цей факт став однією з вагомих передумов становлення Є. Соботович як науковця. Своім прикладом, вагомими досягненнями, мудрими порадами та підтримкою, чоловік вплинув на формування світоглядних позицій, діяльність та наукові інтереси вченої.

У 1958 році Євгенія Федорівна починає свій трудовий стаж з посади бібліографа Ленінградського науково-дослідного інституту з захворювань вуха, горла, носа та мовлення. Під час роботи в науково-дослідному інституті Є. Соботович мала досвід спілкування з дітьми, які мали означені порушення, та їхніми батьками. Саме цей досвід, власний приклад матері,

атмосфера досліджень, що проводились в цій установі, а також природжена жага до науки вплинули на дослідницький вибір Євгенії Федорівни – проблеми голосу та його відновлення. Із цього моменту й починається наукова діяльність ученої. У 1960 році виходить перша стаття Є. Соботович «К вопросу о восстановлении голоса у ларингектомированных больных по литературным данным».

Працюючи в науково-дослідному інституті, Євгенія Федорівна серйозно зацікавилася проблемами сурдопедагогіки. Саме це спонукало її отримати другу вищу освіту за фахом дефектологія.

У 1961 році Є. Соботович закінчує дефектологічний факультет Ленінградського державного педагогічного інституту імені О. І. Герцена та отримує кваліфікацію «Учитель школы глухих и слабослышащих».

Із 1962 року Євгенія Федорівна працює вчителем-логопедом Ленінградської дитячої поліклініки № 14. У 1967 році Євгенію Федорівну запрошують працювати штатним асистентом кафедри психоневрології та логопедії при ЛДПІ імені О. І. Герцена. З 5 січня 1967 року вона починає свою науково-педагогічну діяльність.

Під впливом наукових ідей провідних фахівців у галузі корекційної педагогіки, психоневрології, фізіології вищої нервової діяльності, професорів Є. Іванова, В. Орфінської, Н. Трауготт, які працювали на одній кафедрі з Євгенією Федорівною, відбувалось формування її світоглядних позицій і науково-педагогічних інтересів. Саме вони допомагали Є. Соботович визначитися з проблемою її майбутнього дослідження, спрямовували її науковий пошук. Розпочинається робота Євгенії Федорівни над дисертаційним дослідженням, присвяченим проблемам діагностики та корекції недорікуватості, що на той час ще не були остаточно вирішеними.

У 1969 році чоловік Євгенії Федорівни – Е. Соботович – отримує пропозицію очолити відділ ядерної геохімії та космохімії Інституту геохімії і фізики мінералів АН УРСР, після чого сім'я переїздить до Києва. У 1970 році Є. Соботович успішно захищає кандидатську дисертацію: «Проявление косноязычия у детей дошкольного возраста и пути его устранения» під керівництвом професорів Є. Іванова та В. Орфінської.

Із вересня 1970 року Є. Соботович стає асистентом кафедри сурдопедагогіки та логопедії КДПІ імені О. М. Горького. За два роки після захисту Євгенію Федорівну перевели на посаду старшого викладача, а з 1972 року - доцента кафедри сурдопедагогіки та логопедії КДПІ імені О. М. Горького. Працюючи на викладацькій роботі, Євгенія Федорівна разом з іншими викладачами (К. Бойко, І. Двигун, О. Гопіченко, Е. Грозою, Н. Засенко, І. Лобурцем, М. Рождественською, Л. Смірноюю, М. Савченко, М. Шеремет, Л. Фомічовою, Р. Юровою та ін.) сприяла удосконаленню змісту та якості професійної підготовки майбутніх дефектологів в КДПІ імені О. М. Горького. Проте своє основне покликання вона вбачала в науковій діяльності. Саме це спонукало її до навчання в докторантурі Науково-дослідного інституту дефектології АПН СРСР у 1981-1983 роках.

Значний інтерес вченої до психолінгвістики, нейро- та психофізіології та досягнень цих наук у питаннях вивчення структури та механізмів мовленнєвої діяльності (О. О. Леонтьєв, М. Швачкін, І. Зимня, Н. Хомський та ін.), онтогенезу дитячого мовлення (Д. Слобін, Дж. Грін, О. Шахнарович, Н. Юрьєва), нейро- та психофізіології мовлення (О. Лурія, Л. Цветкова, Т. Ахутіна (Рябова), О. Винарська, Н. Трауготт) спонукав учену до пошуку нових шляхів у вивченні проблем первинних порушень мовлення. Є. Соботович розробляє новий психолінгвістичний підхід у вивченні диференційованих механізмів порушення мовлення при алалії, розумовій відсталості, затримці психічного розвитку, їх диференційної діагностики та корекції.

У 1984 році Є. Соботович захищає докторську дисертацію на тему: «Психолого-педагогические основы коррекции нарушений формирования грамматического строя речи у детей» і стає першим у галузі логопедії доктором педагогічних наук в Україні та одним з провідних спеціалістів з цієї галузі у СРСР.

З 1985 по 1994 роки Євгенія Федорівна очолює кафедру сурдопедагогіки та логопедії КДПІ імені О. М. Горького. Під її керівництвом було вдосконалено викладання дисциплін логопедичного циклу, розроблено низку нових навчальних курсів, програм, методичних рекомендацій, залучено до викладацької роботи молодих перспективних логопедів-практиків (С. Заплатну, Н. Ряшенцеву (Чередніченко)), направлено на навчання в докторантуру провідних фахівців-сурдопедагогів (М. Шеремет та Л. Фомічову). У 1986 році Євгенії Федорівні присвоєно звання професора.

Після проголошення незалежності України у 1991 році сім'я Соботовичів вирішує залишитися в Україні.

До 1994 року вона продовжує роботу в Українському державному педагогічному університеті (УДПУ) імені М. П. Драгоманова (до 1991 р. КДПІ імені О. М. Горького), де окрім навчальної та наукової роботи виконувала різні громадські обов'язки: була куратором академічних груп, керівником студентського наукового співтовариства на факультеті, заступником голови центральної групи народного контролю інституту, головою методичної комісії факультету, керівником семінарів, ученим секретарем спеціалізованої вченої ради факультету з захисту кандидатських та докторських дисертацій.

З 1993 року Є. Соботович очолює першу в Україні спеціалізовану Вчену раду із захисту кандидатських дисертацій зі спеціальностей 13.00.03 – спеціальна педагогіка та 19.00.08 – спеціальна психологія при УДПУ імені М. П. Драгоманова.

У 1994 році Євгенія Федорівна змінює місце роботи. За пропозицією Віт. Бондаря вона переходить працювати до очолюваного ним щойно створеного Інституту дефектології АПН України (нині Інститут спеціальної педагогіки НАПН України), де упродовж 1994 – 1996 рр., обіймає посаду головного наукового співробітника лабораторії тифлопедагогіки та логопедії, яку очолювала В. Тарасун. Ця зміна місця роботи дає можливість

Є. Соботович реалізувати свою давню мрію про фундаментальні наукові дослідження в галузі логопедії та створення власної наукової школи. Розширюється коло її наукового спілкування зі співробітниками інституту М. Бехом, Віт. Бондарем, Л. Вавіною, Т. Ілляшенко, І. Єременком, І. Козленком, В. Засенком, Г. Мерсіяною, Н. Стадненко, В. Тарасун та ін. Так починається новий, один з найбільш продуктивних періодів у її науковому житті.

У 1996–1998 роках Є. Соботович очолює лабораторію корекційного навчання дітей дошкільного віку Інституту дефектології АПН України. До складу лабораторії увійшли учні Євгенії Федорівни: Е. Данілавичюте, Л. Бартенева, В. Тищенко, Л. Трофименко, Л. Андрусина. Саме це дозволило їй розпочати комплексне дослідження проблем діагностики та корекції патологій мовленнєвого розвитку у дітей із ЗНМ різної етіології, ДЦП, розумовою відсталістю, затримкою психічного розвитку. У цей час учена завершує роботу над монографією «Нарушения речевого развития у детей и пути их коррекции» та науково-методичним посібником «Структура речевой деятельности и механизмы ее формирования». За науковою редакцією Є. Соботович виходить колективна праця співробітників лабораторії «Методика выявления речевых нарушений у детей и диагностика их готовности к школьному обучению». Вагомим внеском у розбудову вітчизняної логопедії стає опублікована у 1997 році «Концепція загальномовленнєвої підготовки аномальних дітей до шкільного навчання».

У 1999 році Євгенію Федорівну Соботович було обрано членом-кореспондентом АПН України. Цим високим званням було оцінено її внесок у розбудову вітчизняної педагогічної науки.

З 1999 до 2003 року вона очолює новостворену лабораторію логопедії в Інституті дефектології АПН України. У 2000 році Є. Соботович було нагороджено почесним знаком «Відмінник народної освіти».

З 2003 року, у зв'язку з хворобою, Є. Соботович залишає завідування та переходить на посаду головного наукового співробітника лабораторії логопедії. Проте до останніх днів вона залишалася в науці. 24 січня 2007 року на 71 році Євгенія Федорівна Соботович пішла з життя.

Є. Соботович стала гідною зміною своїх наукових учителів, пройшла шлях від учениці до великого вченого. Вона успішно поєднувала якості надзвичайно ерудованого, сучасного і сміливого теоретика й дуже спостережливого експериментатора. Завжди та всюди залишалася майстром своєї справи, висококваліфікованим спеціалістом у галузі логопедії та суміжних із нею дисциплін. Науково-педагогічні ідеї Є. Соботович знайшли продовження в наукових роботах її учнів та послідовників, багато з яких стали відомими фахівцями в галузі корекційної педагогіки та спеціальної психології.

Аналіз архівних, наукових, бібліографічних матеріалів, спогадів близьких, колег та учнів Євгенії Федорівни дав змогу виділити та схарактеризувати такі періоди життєвого та творчого шляху вченої:

I період – дитячі роки (1935 – 1953 рр) – період до та під час Другої світової війни, а також в перші повоєнні роки в м. Ленінграді;

II період – роки юності та здобуття освіти (1953 – 1962 рр.) – навчання в Ленінградському державному педагогічному інституті імені О. І. Герцена;

III період – період здобуття практичного професійного досвіду: робота логопедом Ленінградської дитячої поліклініки (1962 – 1967 рр.);

IV період – початок науково-педагогічної діяльності – робота на кафедрі психоневрології та логопедії при Ленінградському державному педагогічному інституті імені О. І. Герцена (1967 – 1970 рр.);

V період – переїзд до м. Києва та наступне професійне зростання (1970 – 1994 рр.) – робота на кафедрі сурдопедагогіки (з 1972 року – сурдопедагогіки та логопедії) КДПІ імені О. М. Горького, навчання в докторантурі Інституту дефектології АПН СРСР, захист кандидатської та докторської дисертацій;

VI період – перехід від науково-педагогічної до наукової діяльності (1994 – 2007 рр.) – робота в Інституті дефектології АПН України (з 2001 року – Інституті спеціальної педагогіки АПН України), членство в АПН України.

У другому розділі «Науково-педагогічна спадщина Є. Соботович та її значення для розвитку логопедії» виділено та охарактеризовано основні напрями наукового та педагогічного пошуку Є. Соботович.

Дослідженням визначені наступні напрями науково-педагогічної діяльності Є. Соботович:

- вивчення проблем недорікуватості;
- системний недорозвиток мовлення первинного генезу (алалії) і вторинного генезу (затримка психічного розвитку та розумова відсталість);
- розроблення та запровадження психолінгвістичного підходу в практику досліджень порушень мовленнєвого розвитку, а саме: вивчення онтогенезу дитячого мовлення, проблеми мовленнєвої підготовки до школи дітей з порушеннями психофізичного розвитку, дослідження порушень писемного мовлення;
- методичні підходи до змісту логопедичної допомоги дітям дошкільного віку з різними порушеннями мовлення;
- шляхи розвитку та вдосконалення системи спеціальної освіти дітей з психофізичними вадами;
- вивчення проблеми спеціальної психології осіб з порушеннями мовлення;
- розробка навчальних курсів, програм, методичних рекомендацій з дисциплін логопедичного циклу для вищої школи та системи післядипломної освіти;
- науково-видавнича діяльність: підготовка рукописів монографій, науково-методичних посібників, концепцій, методичних рекомендацій, наукових рецензій, навчальних програм; словникових статей до термінологічних словників та енциклопедій, наукових статей тощо;
- діяльність з підготовки педагогічних кадрів вищої кваліфікації.

Учена виокремила, обґрунтувала та систематизувала різні форми недорікуватості, їхні прояви, що стало основою для вивчення методів корекції цього порушення. Розкрила різні аспекти шляхів подолання недорікуватості у дітей дошкільного віку.

Значний внесок Є. Соботович зробила в напрямі вивчення алаалії, розробивши концепцію моторної алаалії як мовного порушення. Виявила складний диференційований характер недорозвитку мовлення у дітей з порушеннями інтелектуальної діяльності та дітей з моторною алаалією. Розвинула вчення про закономірності мовленнєвого розвитку дітей з алаалією, олігофренією та затримкою психічного розвитку, розкривши структуру та механізми порушень мовленнєвої діяльності, збагатила методи диференційної діагностики та корекційної логопедичної роботи з такими дітьми.

Важливим внеском у розвиток дефектологічної науки, зокрема логопедії, та теоретичним підґрунтям наукових розробок став створений Є. Соботович психолінгвістичний підхід до аналізу, корекції та попередження мовленнєвих порушень. Нею розроблена психолінгвістична модель мовленнєвої діяльності та психологічних механізмів, що лежать в основі її формування. Ця модель розкриває раніше невикористовувані в логопедичній науці психологічні механізми розвитку мовлення дитини (у фонологічній, лексичній, граматичній ланках) в умовах нормального та порушеного онтогенезу. Виокремлені механізми дали змогу визначити структуру мовленнєвих порушень та по-новому підійти до вирішення проблем пошуку ефективних і раціональних шляхів корекції та запобігання вад мовленнєвого розвитку в дітей. Такі розробки вченої сприяли створенню психолінгвістичної класифікації порушень мовленнєвого розвитку у дітей, що стала суттєвим доповненням до вже існуючих у логопедії клінічної (клініко-симптоматичної) та психолого-педагогічної класифікацій. Таким чином, Євгенія Федорівна стала засновником психолінгвістичного підходу до вивчення закономірностей мовленнєвого дизонтогенезу мовлення, діагностики та корекції порушень мовленнєвої діяльності, вивчення закономірностей психічного розвитку в дітей-логопатів.

Доктор педагогічних наук, професор Є. Соботович була добрим наставником для багатьох відомих сьогодні науковців у галузі корекційної педагогіки (логопедії) та спеціальної психології, активно впливала на підготовку педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Під її керівництвом захистили дисертації О. Гопіченко, Е. Данілавічюте, В. Тищенко, Л. Бартенева, Л. Трофименко, Л. Андрусина, Ю. Рібцун. В їхніх дослідженнях здобули розвитку наукові ідеї вченої: проблеми діагностики та корекції писемного мовлення, взаємозв'язок порушень мовлення та пізнавальної діяльності, вивчення системних порушень мовлення. Наукова та педагогічна діяльність Є. Соботович проходила у співпраці з відомими науковцями України та країн колишнього СРСР: Віт. Бондарем, О. Вінарською, Л. Волковою, І. Єременком, Є. Івановим, В. Лубовським, К. Карлепп, І. Колесником, Р. Лалаєвою, О. Леонтьєвим, В. Орфінською, В. Турчинською,

К. Турчинською, М. Рождественською, В. Синьовим, Е. Синьовою, В. Тарасун, Н. Трауготт, Л. Фомічовою, М. Шеремет, М. Ярмаченком та ін.

Отже, вивчення науково-педагогічної спадщини Є. Соботович з проблем теорії та практики спеціальної педагогіки, показало, що праці вченої можна оцінити як цінні фундаментальні надбання вітчизняної логопедії. Ідеї, напрацювання Євгенії Федорівни з проблем недорікуватості, системних порушень, психолінгвістичної структури мовлення, розбудови системи спеціальних закладів стали цінною базою для сучасних науково-педагогічних досліджень.

ВИСНОВКИ

Дослідження життєвого шляху та науково-педагогічної спадщини відомого науковця та педагога Євгенії Федорівни Соботович дозволило зробити наступні висновки.

1. Визначено передумови становлення Є. Соботович як видатного педагога і науковця: вплив сім'ї, особистий приклад батьків в здобутті освіти; робота матері, що викликала інтерес до проблем дефектології; приклад чоловіка Євгенії Федорівни – Е. Соботовича, його відданість науці і його наукові здобутки, що значною мірою зумовили її інтерес до наукової діяльності; вплив наукових ідей та особистий приклад наукових учителів Є. Федорівни – провідних фахівців у галузі психоневрології, нейрофізіології, лінгвістики, логопедії, корекційної педагогіки: професорів Є. Іванова, В. Орфінської, Н. Трауготт; співпраця з провідними науковцями-сучасниками Є. Соботович: Віт. Бондарем, О. Вінарською, Л. Волковою, І. Єременком, Є. Івановим, Р. Лалаєвою, О. Леонтєвим, В. Лубовським, В. Орфінською, В. Синьовим, Н. Стадненко, Н. Трауготт, М. Ярмаченком, – що вплинуло на становлення її наукових поглядів та формування кола наукових інтересів.

2. Виділено та охарактеризовано періоди життєвого та творчого шляху вченої:

I період – дитячі роки (1935 – 1953 рр.);

II період – роки юності та здобуття освіти (1953 – 1962 рр.);

III період – період здобуття практичного професійного досвіду (1962 – 1967 рр.);

IV період – початок науково-педагогічної діяльності (1967 – 1970 рр.);

V період – переїзд до м. Києва та наступне професійне зростання (1970 – 1994 рр.);

VI період – перехід від науково-педагогічної до наукової діяльності (1994 – 2007 рр.).

3. Окреслено основні напрями науково-педагогічної діяльності: вивчення проблем недорікуватості; дослідження системного недорозвитку мовлення первинного (алалії) та вторинного (затримка психічного розвитку та розумова відсталість) генезу; розроблення та запровадження психолінгвістичного підходу в практику досліджень порушень мовленнєвого розвитку, а саме: вивчення онтогенезу дитячого мовлення, проблеми

мовленнєвої підготовки до школи дітей з порушеннями психофізичного розвитку, діагностика, корекція, попередження порушень мовленнєвої діяльності різного генезу; методичні підходи до змісту логопедичної допомоги дітям дошкільного віку з різними порушеннями мовлення; шляхи розвитку та вдосконалення системи спеціальної освіти дітей з психофізичними вадами; вивчення проблеми спеціальної психології осіб з порушеннями мовлення; розробка навчальних курсів, програм, методичних рекомендацій з дисциплін логопедичного циклу для вищої школи та системи післядипломної освіти; науково-видавнича діяльність: підготовка рукописів монографій, науково-методичних посібників, концепцій, методичних рекомендацій, наукових рецензій, навчальних програм; словникових статей до термінологічних словників та енциклопедій, наукових статей тощо; науково-педагогічна діяльність з підготовки кадрів вищої кваліфікації.

4. Представлено основні науково-методичні ідеї та найвагоміші наукові здобутки Є. Соботович у галузі корекційної педагогіки та спеціальної психології: учення про різні форми недорікуватості та їх прояви, що склало основу розроблення диференційованих методів діагностики та корекції цього порушення; концепція моторної алалії як мовного порушення; учення про складний диференційований характер недорозвитку мовлення у дітей з порушеннями інтелектуальної діяльності та дітей з моторною алалією; розвиток вчення про закономірності мовленнєвого розвитку дітей з алалією, олігофренією та затримкою психічного розвитку; розвиток учення про структуру та психологічні механізми мовленнєвої діяльності; про закономірності її формування в онтогенезі; про механізми, критерії та нормативні показники розвитку фонетико-фонематичної, лексичної та граматичної сторін мовлення в онтогенезі; оригінальні методики диференційної діагностики, корекції та попередження різних порушень мовленнєвого розвитку в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку; концепція лінгвістичної підготовки дітей з порушеннями психофізичного розвитку до навчання в школі; концепція змісту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку.

5. Визначено вплив науково-педагогічних ідей вченої на формування кола наукових інтересів представників її наукової школи. Простежено розвиток наукових поглядів Є. Соботович в дослідженнях її аспірантів та їх учнів: проблем діагностики та корекції писемного мовлення (О. Гопіченко, Е. Данілавичюте, Л. Бартенєва), взаємозв'язок порушень мовлення та пізнавальної діяльності (В. Тищенко, Л. Андрусина), вивчення системних порушень мовлення (Л. Трофименко, Ю. Рібцун).

6. Доведено актуальність основних наукових поглядів Є. Соботович, аргументовано їхню важливість для сучасної національної системи спеціальної освіти України. Це дає можливість стверджувати, що вчена залишила значну науково-педагогічну спадщину, наповнену глибокими думками, новаторськими ідеями, ґрунтовними висновками, а її наукові ідеї на роки визначили тенденції розвитку логопедичної науки в Україні та за її межами.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів вивчення науково-педагогічної спадщини Є. Соботович, зокрема детальнішого аналізу потребує проблема впливу ідей ученої на розвиток корекційної педагогіки та спеціальної психології в цілому як в Україні так і за її межами.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Линдіна Є. Ю. Дослідження диференційованих форм недорікуватості у працях Є. Ф. Соботович / Є. Ю. Линдіна // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. пр. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – № 19. – С. 102–105.
2. Линдіна Є. Ю. Актуальність вивчення наукової спадщини Є. Ф. Соботович / Є. Ю. Линдіна // Зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2011. – № 4. – С. 171–174.
3. Линдіна Є. Ю. Науково-теоретичні підходи до вивчення стертих дизартрій у дослідженні Є. Ф. Соботович / Є. Ю. Линдіна // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 21. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. пр. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – № 20. – С. 160–163.
4. Линдіна Є. Ю. Диференційовані прийоми корекції недорікуватості у дослідженнях Є. Ф. Соботович / Є. Ю. Линдіна // Збірник наукових праць VI Міжнар. наук.-практ. конф. «Корекційна освіта: історія, сучасність та перспективи розвитку» / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака – Вип. XX в двох част., част. 1. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2012. – № 20. – С. 350–356.
5. Линдіна Є. Ю. Феноменологія мовленнєвої діяльності в працях Є. Ф. Соботович / Є. Ю. Линдіна // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Т. Шевченка (педагогічні науки) : матер. III Міжнар. пед. конгр. «Розвиток особистості в сучасному медіапросторі» (30-31 травня 2013 року, м. Луганськ). – Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – № 13 (272). – С. 27–32.
6. Линдіна Є. Ю. Теоретичні аспекти реалізації мовленнєвої підготовки дітей до школи за Є. Ф. Соботович / Є. Ю. Линдіна // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (серія: педагогічні науки) : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. «Модернізація змісту передшкільної освіти», присвяченій 100-річчю університету імені В. О. Сухомлинського та 15-річчю спеціальності «Дошкільна освіта» (6 червня 2013 року, м. Миколаїв). 1.41(93). – т. 1. Серія: педагогічні науки. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2013. – С. 116–119.
7. Линдіна Є. Ю. Науковий та життєвий шляхи Є. Ф. Соботович (1935-2007) / Є. Ю. Линдіна // Науковий часопис НПУ імені

М. П. Драгоманова. Серія. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. пр. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – № 28. – С. 125–129.

8. Линдіна Є. Ю. Загальна характеристика системи корекційної роботи з удосконалення шляхів подолання первинного недорозвитку мовлення, розробленої Є. Ф. Соботович / В. В. Тищенко, Є. Ф. Линдіна // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : зб. наук. пр. / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. – Вип. V. В 2-х т., том 2 – Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2015. – С. 292–303.

Статті у виданнях, які індексуються в міжнародних наукометричних базах

9. Линдіна Є. Ю. General characteristics of linguistic component of language activity in research of E. Sobotovich [Text] / E. Y. Lyndina // Молодий вчений : наук. ж-л. – Херсон : Гельветика, 2015. – № 12. – С. 145–149.

10. Линдіна Є. Ю. Загальна характеристика лінгвістичного компонента мовленнєвої діяльності в працях Є. Соботович / Є. Ю. Линдіна // Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. – 2015. – Том 2, № 2. – С. 6–11.

Статті в інших наукових виданнях

11. Линдіна Є. Ю. К вопросу обобщения научно-педагогического опыта Е. Ф. Соботович / Е. Ю. Линдіна // Сб. научн. труд. III Междунар. науч.- практ. конф. молодых ученых / под науч. ред. И. А. Рудаковой. – М. : Издательство «Спутник+», 2011. – С. 107–110.

12. Линдіна Є. Ю. Виявлення загального рівня мовленнєвого розвитку у дітей старшого дошкільного віку за Є. Ф. Соботович / Є. Ю. Линдіна // «Психологія та педагогіка: теоретичні та методологічні проблеми сучасної освіти» : мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, Україна, 5 травня 2012 року). – Львів : «Львівська педагогічна спільнота», 2012. – С. 65–66.

13. Линдіна Є. Ю. Механізми мовленнєвого висловлювання як передумови оволодіння комунікативною компетентністю в працях Є. Ф. Соботович / Є. Ю. Линдіна // мат. IX Східно- та Центральноевропейської Регіональної конференції з проблем альтернативної та допоміжної комунікації «Комунікація для всіх» / за ред. В. М. Синьова, М. К. Шеремет. – К. : ДІА, 2013. – С. 49–53.

14. Линдіна Є. Ю. Загальні аспекти корекції первинного недорозвитку мовлення за Є. Ф. Соботович / Є. Ю. Линдіна // Współczesne trendy edukacji / [pod redakcją Ewy Smak, Katarzyny Wereszczyńskiej, Anny Malec]. – Opole, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2015. – S. 263–275.

15. Линдіна Є. Ю. До 80-ліття від дня народження Євгенії Федорівни Соботович // Є. Ю. Линдіна, В. В. Тищенко // Корекційна педагогіка. Вісник Української асоціації корекційних педагогів : наук.-практ. ж-л – К. : ТОВ "ДІА", 2015. – № 2. – С. 28–31.

Упорядковані видання

16. Линдіна Є. Ю. Є. Ф. Соботович. Вибрані праці з логопедії / Укладачі : В. В. Тищенко, Є. Ю. Линдіна – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. – 308 с.

АНОТАЦІЇ

Линдіна Є. Ю. Внесок науково-педагогічної спадщини Є. Ф. Соботович у розвиток вітчизняної логопедії. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2016.

Дисертація присвячена вивченню науково-педагогічної спадщини Є. Соботович, її професійних здобутків, ідей, організаційно-координаційної діяльності та впливу здобутків ученої для розвитку вітчизняної логопедії.

Визначені провідні чинники у становленні Є. Соботович як видатного вченого. За розробленими критеріями аналізу життєвого та творчого шляху Є. Соботович виділені та описані періоди життєвого та творчого шляхів вченої.

Визначено основні наукові доробки Є. Соботович та її внесок у розвиток теорії та практики логопедії: дослідження недорікуватості та системного недорозвитку мовлення первинного та вторинного генезу; розробка психолінгвістичного підходу до вивчення проблем онтогенезу дитячого мовлення, проблеми мовленнєвої підготовки до школи, порушень писемного мовлення; розробка методичних підходів до змісту логопедичної допомоги дітям дошкільного віку з різними порушеннями мовлення; діяльність вченої у створенні та розвитку системи спеціальної освіти для дітей з психофізичними порушеннями.

Ключові слова: Є. Соботович, творча спадщина, періодизація, життєвий та творчий шлях, напрямок, науково-педагогічна діяльність, логопедія, корекційна педагогіка, мовленнєві порушення.

Лындина Е. Ю. Вклад научно-педагогического наследия Е. Ф. Соботович в развитие отечественной логопедии. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.03 – коррекционная педагогика. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2016.

Диссертация посвящена изучению научно-педагогического наследия Е. Соботович, ее профессиональным достижениям, идеям, общественной деятельности и значению исследований ученой для развития логопедии.

Для анализа библиографических данных, жизненного пути и профессиональной деятельности были использованы следующие критерии: социально-политическая ситуация в стране; смена места проживания; профессиональный статус; смена научного статуса; места работы; семейный статус; ведущие направления деятельности на разных этапах жизни ученой;

эволюция научных взглядов Е. Соботович; объем и содержание научно-педагогического наследия.

Опираясь на выделенные критерии, обозначено и охарактеризовано периоды жизненного и творческого пути ученой:

I период – детские года (1935 – 1953 гг.);

II период – годы юности и получения образования (1953 – 1962 гг.);

III период – период получения практического профессионального опыта (1962 – 1967 гг.);

IV – начало научно-педагогической деятельности (1967 – 1970 гг.);

V – переезд в г. Киев и последующий профессиональный рост (1970 – 1994 гг.);

VI – переход от научно-педагогической к научной деятельности (1994 – 2007 гг.).

Выделены предпосылки становления Е. Соботович как выдающегося ученого и педагога: влияние семьи; личный пример родителей; работа матери, которая заинтересовала ученую дефектологией; пример мужа, а именно его любовь к науке и научные достижения; влияние интересов учителей Евгении Федоровны – ведущих специалистов в отрасли психоневрологии, нейрофизиологии, лингвистики, логопеди, коррекционной педагогики.

В диссертации определены основные научные труды ученой, важные для современной отечественной логопедии. Отмечен вклад Е. Соботович в теорию и практику логопедии, который касается таких аспектов:

- исследования косноязычия;
- системного недоразвития речи у детей;
- психолингвистического подхода, а именно проблемы онтогенеза, проблемы речевой подготовки к школе, исследования письменной речи и разработки методических подходов к содержанию логопедической помощи детям дошкольного возраста с различными нарушениями речи;
- деятельности ученой в создании системы и развитии специального образования для детей с психофизическими нарушениями.

Доказана актуальность основных научных интересов ученой, аргументирована их важность для современной национальной системы специального образования Украины.

Определено влияние научно-педагогических идей Е. Соботович на формирование круга научных интересов представителей ее научной школы.

Ключевые слова: Е. Соботович, творческое наследие, периодизация, жизненный и творческий путь, направление, научно-педагогическая деятельность, логопедия, коррекционная педагогика, речевые нарушения.

Lyndina E. Y. Contribution of Scientific-Pedagogical Heritage of E. F. Sobotovich into the Development of National Speech-Language Pathology. – Manuscript.

Thesis for a candidate's degree by specialty 13.00.03 - special education. – M. P. Dragomanov National Pedagogical University. – Kiev, 2016.

The thesis deals with the studying of scientific-pedagogical heritage of E. Sobotovich. There were highlighted: the scientist's professional achievements, ideas, organizational-coordination activity. There are also described their importance and meaning for the development of special education.

Due to the analysis of archive documents, literature resources, scientific manuscripts, surveys of colleagues and pupils, we have determined key factors of formation of E. Sobotovich as the prominent scientist. Basing on the specified criteria in our research work, we have justified and described periods of life and creative work of E. Sobotovich.

Within the dissertation research, there were defined main scientific achievements. They are important and essential for the modern national speech-language pathology. Contribution of E. Sobotovich into the theory and practice of speech-language pathology deals with such aspects: research of inarticulateness; systematic underdevelopment of speech (of first and second genesis). It also deals with psychological-linguistic approach, problem of the ontogenesis; problems of speech-language training to school; research of written speech; development of methodic approaches to the content of speech-language therapeutic help for children of preschool age with different speech-language disorders; activity of the scientist connected with the creation and development of educational system for children with speech-language disorders.

There are collected all scientific research works of the scientist. Thus, we have created the bibliographical index of works, written by E. Sobotovich. There also has been published the collection of selected works.

Key words: E. Sobotovich, creative heritage, periodization of career, directions of scientific and pedagogical activity, speech-language pathology, special pedagogics.